

gospodarske, obertnijske in národske.

Ishajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 21. oktobra 1857.

Milost tičom.

V Brem-ovem „popolnem tičolovu“, ki je v Vajmaru v letu 1855 na svitlo prišel, beremo, da so v eni sami tičnici v kratkem času 1115 cip, 5721 malih brinovk, 23 kosov in 1243 velikih brinovk, skupaj tedaj 9177 tičev vjeli in ob enem podavili; po Lenc-ovem naturopisji dalje zvemo, da se samo v Elbingiški in Gdajnski okolici vsako leto okoli 60,000 malih in velikih brinovk in drozgov pokonča; na Saksonskem dostikrat en sam tičar kak večer čez 1000 škerjancov podavi, v Italii ima skorej vsak kmet ob času tičjega preseljevanja čivinka (lovnega skovinka), s katerim vse, kar ima le peruti, na limance lovi, da bi le obilo pečenke pridobil, naj bo le za vzitek ali za prodaj. Pa če se še na druge kraje ozremo, ne dobimo ne v južni ne v srednji Evropi tje do precej visokih severnih dežel, nobenega kraja, kjer bi se ubogim tičkom prizanašalo. Če vse to slišimo in zvemo, se gotovo ne bomo čudili, da so naši logi, gojzdje in vertje od konca pretečenega stoletja vedno bolj tihi, da je krilatih pevalic vedno manj, gosenc in drugih škodljivih mercesov pa od leta do leta več. Tukaj pa ne bomo od nedolžnih pevalic na dalje govorili, ki so od Stvarnika za prosti zrak stvarjene, in kolike morajo zaperte v kletkah žalosti prestati, ampak le koristi omeniti, ki nam jo s tako silo preganjane živalice vseskozi po svoji moči skazujejo, in prositi, pri naslednjem poglavitem vodilu ostati, ktero pravi: Kdor tiče lovi, gosenice redi.

Tukaj hočemo le nekoliko sredstev nasvetovati, po katerih bi se dalo neusmiljenemu pokončevanju in tičolovenju v okom priti in tičarje sčasoma zmanjšati.

1. Ni zadosti ne, da postava prepoveduje pevalice loviti in jajčka ali mladiče iz gnjezd pobirati, ker taka prepoved velja večidel le za mesta, in ravno mestjani naj menj gnjezd razdenejo in pokončajo. Veliko huji tičji pokončevavci od mestnih fantalinov so pa kmetiški paglovci. Spomladi zalezujejo in stikujejo vseskozi po gnjezdcih, iz katerih poberajo jajčica ali mladiče, jih po nemarnosti pokončujejo ali pa na prodaj v bližnje terge in mesta nosijo, ter jih tičjim prijatlom za kake krajcarje spečajo. Ali bi ne bilo takim malopridnežem z vso skerbjo na pete stopati, da bi se tako neusmiljeno preganjanje in pokončanje nedolžnih tičkov, posebno pa milih pevalic, ki so v toliko korist deželi, kadaj zmanjšalo.

2. Naj gosposka prekličje tiče streljati. Mladi ferkolini, ki se streljati učé, najraji tičke zalezujejo in po njih streljajo, in kakošni hrup in veselje zaženó, če so kako senico ali šinkovca na hruški ali stari jablani usmerili in ob življenje spravili.

3. Vraža, da so tiči škodljivi, se mora overati. Res je, da je nekoliko perutnine, ktera človeku več škoduje kakor koristi; h ti prištevamo razne jastrobe in skoliče (razun koristne kajne), srake, vélike srakoperje; sov pa, ktere se tako pogostoma preganjajo, vran, vrabcov ali pa šinkovcov ne vverstujemo h škodljivcom, akoravno nam kak turšičen storž olušijo ali kako drugo zerno pozobljejo, ali radi v naše prosa zahajajo, kakor n.

pr. vrabec in šinkovec, nam vendar nikoli toliko škode ne prizadeneta kakor koristita.

4. Ne zapirajmo v kletke družih tičkov, kakor tiste, ki so iz ptujih dežel, in navadimo se, da bomo nedolžne pevalice raji na vertih in gajih kakor v kletkah imeli, kjer nam v prostem zraku z veliko večim veseljem prepevajo, kakor v zapertih shrambicah. Učitelji po deželi imajo dovolj priložnosti, svoje učence o sprehodnih enakih reči opominjati; zato bi jim bilo svetovati, da bi večkrat mladino na take kraje vodili, kjer bi se z naturo in pevalicami bolj seznanili, in da bi se podučevali, kaj je prav in kaj ne!

Čertice iz kmetijske zgodovine naših krajev.

Nabral P. Hicinger.

2. Poljedelstvo in vinoreja o rimskem času.

Znamenito je, kar piše Horodian (Historia rom. I. VIII.) od podobe, po kakoršni je bila kedaj obdelovana okolica stare Akvileje. On pravi: „Razstavljene so drevesa po kmeti daljavi, in z njimi so združene vinske tertje; in to daje prav prijeten razgled, in tako se vidi vsa tista stran olepšana z zelenimi vencí.“ Jasno je iz tega, da se je že ob času rimskega cesarstva ondi svet tako obdeloval, kakor se kaže še današnje čase že precej v Vipavi, dalje pa proti Terstu in Gorici.

V Teržaški okolici se je že nekdanj pridelovalo dobro vino. Plini (Histor. nat. I. III. c. 13 in I. XVII. c. 4. 6.) zlasti hvali vino krog Pucina, ki je bil kraj blizo Timava ali Divina; terta je dajala prav čern sad in gojzdje se je na kamnitem griču dobro prekuhovalo, morska sapa je verh tega delala svoje; vina se je vendar le malo tacega pridelovalo, in štelo se je prav dobro za zdravilo. Pristavlja Plini dalje, da je temu vinu cesarica Livia, Avgustova žena, prilastovala svojih 82 let, ki jih je doživela, ker nikdar ni družega vina rabila. Tudi starim Grekom je bilo znano vino z jadranskega zaliva; s čudno hvalo so ga slavili, ter so ga imenovali Piktanon.

Od višjega goratega sveta piše Strabon (Geogr. I. IV.): Po vsih planinskih hribih se nahajajo griči, ki se dobro dajejo obdelovati; večji del sveta vendar, zlasti okoli verhov, je nerodovit, in ne prinaša nikakoršnega sadu. Panonska zemlja pa je bila celo z gojzdi pokrita, ter je pridelovala zlasti veliko želoda, kakor piše Plini (Histor. nat. I. III. c. 28.). Pozneje, kakor pripoveduje Klavdian (De laud. Stil. I. II.), so se ti gojzdje izsekali, in svet se je spremenil v njive, in terta se je jela saditi. Kjer zemlja ni dajala boljše pijače, so si stanovavci panonske in dalmatinske zemlje napravljali ol iz žita; to pijačo so po svoji besedi imenovali sabaium, kakor piše sv. Hieronim (In Esaiam c. 19.).

Natoroznanska drobtinica.

(Plodnost ali rodovitnost nekterih žival.) Čbela (mačica ali kraljica) leže skozi dva mesca vsaki dan po 200

jajčic, iz katerih se v tréh dnéh čbelice izvalé. — Ena sama muha, kakoršnih imamo po naših sobah dovelj, zleže v enem poletji okoli 20 milijonov jajčic. — Ena sama osina (osje gnjezdo) ima po navadi 15 do 16,000 piskercov. — V vsakem funtu košenilje (žlahne rudeče barve) je 70,000 kuhanih živalic; ker se vsako leto pripelje v Evropo 6 do 700,000 funtov košenilje, je potem takem za toliko košenilje 49,000 biljonov košeniljnih živalic potreba. — Karp zaleže okoli 50 do 200,000 jajčic, slanik (arenk) 20 do 30,000, polenovka (štokfiš) 2 do 3 milijone in slatovka v enem letu 8 do 10 milijonov jajčic.

Ozir po domačii.

Potopis po Istri od Tersta do Pazina.

Drage Novice, marsikaj ste že povedale od Istre, pa vendar kolikor jaz véim, več skor od pustega Krasa in uboštvá, kakor od njene lepote in bogastva; zato rej mi ne zamerite, če en del té dežele popišem, ker upam, da se bo še kdo drug najdel, kateri bo znal lepše in bolj povedati kakor jaz; saj toliko pa upati smém, da bo kdo od tam naprej popisal, kjer bom jest néhal.

Ko prideš v bogati Terst, kamor te zdaj v malih urah hla pon iz bele Ljubljane pritira, se ti že na Brežini sinje jadransko morje prikaže, in kolikor dalječ okó nese, družega ne vidiš, kakor vodo na desno; na levo od Tersta proti poldnevu naprej se ti pa prikaže deželica z niskimi, zelenimi, s vasmi in cerkvami okinčanimi homci, in to je Istra. Na poldanski strani Tersta je cesta navkreber, dokler na homec „Lepovid“ (Belveder) prideš. Od tod te pélje cesta do krasnega pa tudi žalostnega stanovanja naših mertvih bratov in sester, kateri v Gospodu počivajo. Na koncu pokopališča te kamen s napisom domisli, da si prestopil mestno okolico, in da na dogani stojiš; od tukaj naprej stopiš na Istrijansko, akonavno ti še le na mostiču na koncu drevoreda v Zavljah stara kamnita ploša nekdanji istriški mejnik kaže. Po zavljiskem drevoredu potojučemu se ti na levo pokažejo lepe in velike vasi: Boršt, Ricmanje, Boljunec, Dolina in visoko na pečevji cerkvica sv. Servola; na desni strani vidiš po sadašnjem močirji nekdanje zapuščene soline, prek zaliva morskega pa staro mesto ribarsko „Mile“ (Muggia). Ta zaliv je ob času burje silno nevaren; tukaj stojijo zdaj vojaške barke in parobrodi. Ob cesti od Tersta do Kopra ne dobiš drugih vasi kakor Škofijo in Lazaret, veliko več pa posamesnih hiš in pivnic. Cesta gré po prijaznih homcih in ravninah med njivami z oljkovno in brajdami olépsanimi.

Pol ure pred Koprom (Capo d'Istria) se cesta razdeli. Leva, ktera se tako rekoč nazaj proti izhodu oberne, je nekdanja poštna cesta po sredi Istre; gré skoz farno vas sv. Antona in se pri hišah „Popetra“ zopet razcépi; leva gré v Buzet (Pinguente), ravno naprej gredoča pa v Opertlje (Portole), Montono do Karoibe. Povsod vidiš lepo obdelane njive in brajde, okó in serce se pa razžali, ako bolj na levo v sivi in pusti Kras pogledaš.

Stopimo nazaj na véliko cesto. Kakih deset minut pred Koprom, od kodar se ti mesto kaj lepo pokaže, se sopot cesta razdeli. Desna tikoma mostiča gré v Istro, jaz pa te peljem še teh deset minut naprej, da v mesto prideš. Od mostiča naprej proti mestu vidiš na obé strani majhne hišice, in pred hišicami, kakor da bi bile gredice za verte pripravljene; med vsako grédico saj na eni strani stoji slana voda, in to so prostori, na katerih se nam tako neobhodno potrebna sol dela. V poletni vročini vidiš tukaj vse živo in delavno. Možki in ženske vodo s korci zajemajo in na gredice mečejo; sončna toplota vodo ogréva in kmalo se po gredicah začne beliti, kakor da bi bila slana vse posmodila; na drugem kraji pa morebiti že vidiš, da se ta belina na kupčke spravlja in sol po tem v hišice, iz teh pa v ce-

sarske zakladnice ali magazine nosi. Če se tukej ozreš, prav lahko vidiš, da je sedanje mesto nekdanj na otoku stalo. Koper je bil od leta 525 do 1832 škofijsk sedež, zdaj je škofija za zmerom s teržaško zjedinjena. V Kopru je bilo nekdanj več samostanov; zdaj so še Čč. Oo. Kapucinarji in Franciškani. Mesto ima več kapélic in cerkvá, pa je samo ena fara z gg. proštom in sedmimi g. korarji in ima duš blizo 6800. Po mestu se govori taljanski in slovenski. V mestu so normalne šole za možke in ženske, taljanska gimnazija in mnogoverstne cesarske vradnije. Posebno znamenita je c. kr. jetnišnica, veliko poslopje, v katerem se, bodi Bogu potoženo, blizo 900 taljanskih, fur-lanskih, slovenskih in dalmatinskih jetnikov redí. Nova kapéla za jetnike je vsa z železnimi palicami zapletena, kakor da bi bila v kletki. — Tukaj, prijatelj, se za potrebo najej in napi, ker skorej pet ur hoda od tukaj do Buj ne boš pivnice dobil, če te velika sila ne primora, da greš pit al kruha kupit na poti v dve revne kmetiške pivnici, ktere pri poti dobiš. Čudno se ti bo zdelo, da te tvojih telésnih potreb domislim; to ti moram zato povedati, ker od Kopra do Pole ali Reke po celi Istri ob cestah pivnic in gostivnic resnično manjka za popotnika, in tako se samo po mestih in po večjih vaséh za potrebe omikanega človeka kaj dobi. — Od Tersta do Kopra vidiš, da Mandrijari, Brežani in Istrijani so delavni ljudjé; okoli sebe vidiš bogato polje, samo če se nazaj proti Terstu oberneš, vidiš bele rebra golega Krasa, iz kterega v zimi merzla, močna in neusmiljena burja piha. Kader ta zabučí, se stoletni hrast pomaja, brajde in oljke se nisko perpogujejo, človek pa se z njo bojuje s telésom od mraza trepetečim.

(Dalje sledí.)

Ozir po svetu.

Ljudojedeži ali psoglavci v jutrovi Indii.

Bataz-i (tako se imenuje ono koléno, ki ljudi žrè) v jutrovi Indii so strašno divji ljudjé, kateri se zmira j vojskujejo. Čuvaj luke morskega mesta Pinang-a je bil z enim njih poglavarjev v bližnji rodbini. „Kader sem se z njim pogovarjal“, pripoveduje nek britišk popotnik v svojem potopisu, „stopi visok nič prav častitljiv mož v kočó tega čuvaja, ki mi ga kakor jednega nar serčnejšega lovca in nar več lakomnega ljudijedeža popiše. Poprašam ga več stvari, na ktere mi je prav z veseljem hitro in natanko, kakor se mi je zdélo, odgovarjal. Za resnico mi je terdil, da je meso mladih móž sladko in gojno (sočno), meso moža pa, kterega lasje so začeli že sivi prihajati, je med vsim najboljé.“

Na dalje pravi ta popotnik: „Nekaj časa potlej sem se zopet v novič znašal v deželi teh ljudojedežev, in sem se prav naglo prepričal, da nisem mogel resnice tistega nič več dvomiti, kar sem poprej slišal. Jeden poglavarjev mi da človeško glavo, ktero so nékaj dni poprej oglodali; pokaže mi tudi šestero žen in dvoje otrok, ktere so prihranili, jih prvi praznik pojedsti. Bataz-i se mi niso malo čudili, ko sem jim rekel, da dvomim, da oni radi človeško meso jedó. Vendar pristavijo, da je začela ta navada per njih bolj in bolj redka prihajati; pa vendar pojedó tiste, ktere so v vojski vjeli, ne toliko zavolj dobrote mesa, ali se s tem hraniti, ampak le samo zavoljo velikega sovraštva do njihovih nasprotnikov. Njih prestojnik „Naja Tana Java“ pa je tako tega živeža navajen, da, ako ne je vsaki dan človeškega mesa, narstrašnejše bolečine v trebuhu občuti, katerih ne more drugače potolažiti, kakor s to jedjó. Ako nima nobenega vjétega več, pošlje svoje služne na človeški lov, da vjamejo kakega moža v kakem bolj daljnem kraji in ga umoré, njegov život razsekajo, na bambusove palice nasadé in v zemljo zakopljejo, kjer čez kaj dni bolji in sladkeji okus dobi.“